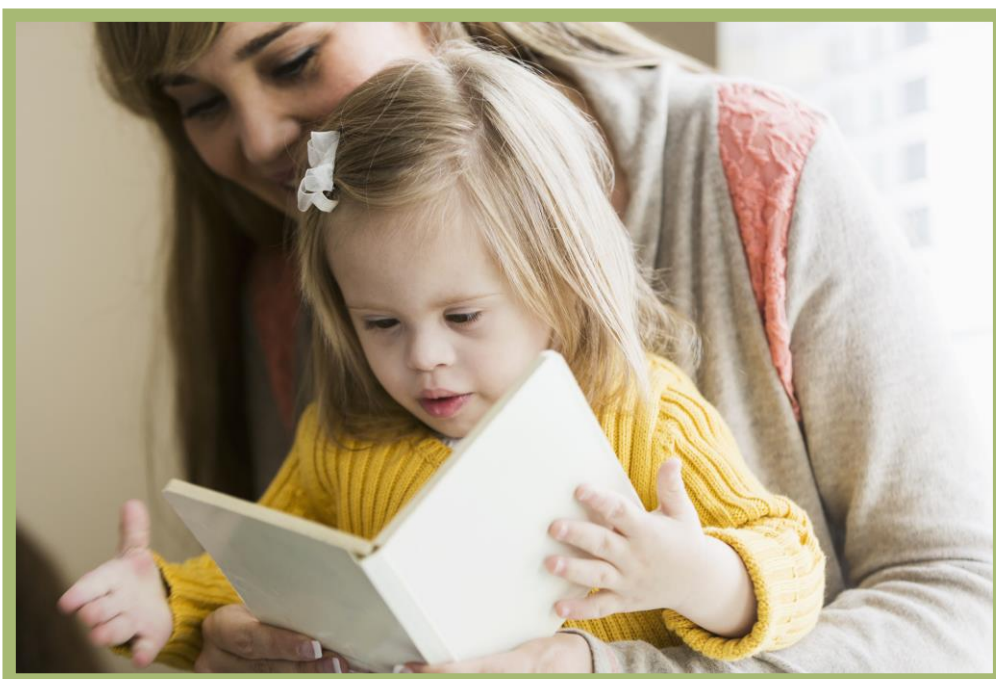

Läsinlärning för personer med Downs syndrom – en handledning åt dig som förälder

av Fredrika Nyqvist

ISBN: 978-952-7099-32-2
2020. Lärum-förlaget Ab

 LÄRUM

Läsning och Downs syndrom – fakta

Först kan vi säga att alla individers läsprocesser ser olika ut. Men för att ge en grundläggande bild av och förståelse för hur personer med Downs syndrom (DS) läser, samlar vi här några karakteristiska drag som forskning har påvisat.

Personer med DS kan ha brister i arbetsminnet. Då det gäller läsning betyder detta att det i stunden kan vara svårt att hålla bokstäver och ord i minnet så länge att texten får betydelse. På grund av det svaga arbetsminnet har personer med DS ofta en svag fonologisk medvetenhet. Fonologisk medvetenhet handlar om förståelsen för att ord är byggda av olika ljud, och att bokstäverna representerar dessa specifika ljud. Det är inte bara arbetsminnet som är en utmaning, utan i många fall även koncentrationssvårigheter. Därför är det viktigt att använda de styrkor som finns.

Personer med DS kan ha ett otroligt gott visuellt minne. Då kan man se ord som en hel bild - i stället för att se dem som flera separata bokstäver. Denna styrka går bra att använda inom lästräning. För personer med DS lönar det sig att arbeta med ordbilder och titta på hela ord. I perioder då man väljer att systematiskt lästräna ska man helst använda ord som inte består av mer än cirka 3–4 fonem (ljud). Kortare ord är enklare att se som bilder.

Det starka visuella minnet talar också för användningen av bilder och symboler som stöd. Detta visuella stöd ska hänga med länge och man kan med fördel återgå till det i perioder, även då läsaren är ungdom och vuxen. Man tenderar att överge visuellt stöd för tidigt, så fort läsningen flyter lite bättre.

Personer med DS behöver kontext och igenkänning då de läser. Det här är viktigt att tänka på då man väljer material och texter att lästräna med. De måste vara på rätt nivå och relevanta för stunden. Det är inte effektivt att sitta inomhus på vintern och läsa texter om att "farmor ror båten". Finns det ens en farmor i familjen? Varför ror man då det är vinter? Äger ni en båt?

Med detta som utgångsläge kan alltså läsinlärning hos personer med DS innebära extra insatser och fler utmaningar. Men möjligheterna är också många och bärande - med rätt kunskap!

Förväntningar hos dig som förälder

Det är helt naturligt att som förälder ha ett behov av jämförelse och referenspunkter. Det finns säkert funderingar och tankar kring hur ditt barn utvecklas. Här kommer några ramar att utgå ifrån, då du som förälder vill sätta dig in i hur just ditt barn med DS utvecklas i sin läsning.

Personer med Downs syndrom kan vid 16-års ålder förväntas läsa lika snabbt och korrekt som en typiskt utvecklad person i 7-års åldern.

Utvecklingsnivån hos personer med DS varierar stort. Det här är viktigt att komma ihåg då läsutvecklingen kartläggs. De flesta kartläggningmaterial som testar läsning är nämligen byggda så att de jämför läsutvecklingen med personer med typisk utveckling. Då ger det här inte en rättvis bild av hur ert barn med DS utvecklas. Det är bra att hålla en dialog med skolan om detta, så att ni säkert tolkar era testresultat rätt.

Studier visar att intensiva och systematiska lästräsningsprogram verkligen har effekt. I ju yngre ålder interventionen görs, desto större effekt. Och ju yngre barnet är desto mer långvariga är de positiva effekterna. Lästräsningsprogram kan göras om och om igen, i alla skeden av livet. Kom ihåg dessa forskningsresultat då det känns motigt. Lästräning gör gott - under ett livslångt perspektiv. Nivån kanske är att läsa sitt namn, enkla instruktioner och skyltar. Och även om nivån som har uppnåtts inte är så hög, så är det värt att upprätthålla den.

Personer med DS förstår nödvändigtvis inte alltid vad de läser, även om de kan läsa bra. Läsförståelsen och läsnoggrannhet går inte hand i hand. Läsförståelsen kan vara försenad med 2–3 år, om man jämför med personer med typisk utveckling.

Fördelar med läsning för personer med DS

Läskunnigheten ska verkligen inte förbises eller underskattas på grund av en intellektuell funktionsnedsättning. Det finns mycket gott att hämta från läsandet.

Livskvalitet. Läskunnighet ger personer med inläringssvårigheter en ökad chans till delaktighet. Det är viktigt att delta i inkluderad utbildning, delta i digitala miljöer, få en plats i arbetslivet, och uppnå tillräcklig självständighet i sitt liv. Vi måste arbeta systematiskt för att få en individ att nå sitt potential och uppnå bäst möjliga livskvalitet. Läskunnigheten är en faktor som har en betydande roll i detta arbete.

Språket och kommunikationen. Alla individer utvecklas hela livet. Läskunnighet ger en god grund för hur språket utvecklas. Får du ett större ordförråd? Blir du mer verbal? Du kommer att ha större möjligheter att påverka din tillvaro!

Tydligt uttal. Personer med DS kan av varierande orsaker ha ett otydligt tal. Svag munmotorik är ett karaktärsdrag för personer med DS. Och rent innehållsmässigt blir talet också svårtolkat på grund av att personer med DS kan ha benämningssvårigheter. Läsning kan göra talet tydligare. Det är nämligen lättare att tydligt uttala det du läser, än att tydligt uttala det du spontant säger i vardagligt tal. De här positiva erfarenheterna av att "det låter rätt" kommer att sporra och motivera individen att fortsätta tala mer tydligt.

Lästräning för hemmet

Bokstavslek: Det är viktigt att bekanta sig med bokstäverna med flera sinnen. Använd till exempel taktila bokstäver, som du kan ta i och känna på. Du kan använda magnetiska bokstäver på kylskåp eller sådana du bygger upp med träbitar, formade i raka streck och bågar. Ju fler sinnen som integreras i arbetet desto bättre.

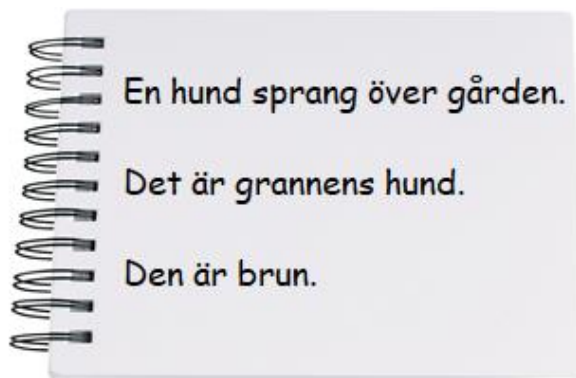
Ordmoln: Denna övning bygger på att personen som lästränar har ett starkt visuellt minne. Skriv ett ord och rita runt de yttre konturerna, till exempel på ett bakplåtspapper eller mot ett fönster. Då får ni ett ordmoln att titta på. Vad liknar det? Diskutera. Det går också att rita konturer runt ord i tidningar eller i böcker. Det här förstärker läsning eftersom det automatiserar igenkänningen av ordet.

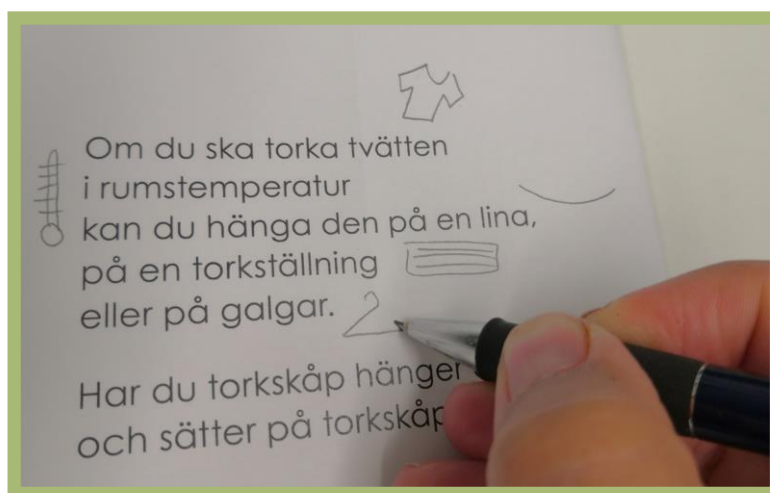
Logon: Det går bra att arbeta med logon. Dessa kan vara sådana som redan är bekanta, eller de som är viktiga att känna igen. Börja med att se på logon. Går det att säga vad det står där genast utan att egentligen läsa bokstäverna? Titta sedan på bokstäverna i logon, en efter en - vilka bokstäver och vilka ljud gömmer sig där? Det är uppmuntrande att klara av att känna igen ett helt ord.

Igenkänning: Sprang grannens hund över er gård? Ta fram ett block och en penna, skriv med så fina bokstäver du för stunden kan. Gör en mening per rad. Använd gärna enkla och korta ord som uttalas som de skrivs. Det här blir ett bra läsmaterial. Igenkänningen är stor och här finns en klar kontext. Man är hemma, händelsen är bekant, handstilen är bekant. Återanvänd texten vid tillfälle om ni ser hunden igen. Upprepningar är bra.

Ritläsa: Rita snabbt enkla bilder bredvid orden. Det behöver inte vara alla ord, men några nyckelord. Du behöver inte vara en duktig konstnär, streckgubbar går bra. Det är bra att öva upp detta, istället för att förlita sig på appar, teknik som strular eller tidsdrygt arbete med att förbereda färdiga bilder.

Täcka över: Finns det nya ord i en text? Kanske en förklarande text i en faktabok? Sikta på att inte ta ställning till mer än 1–3 meningar åt gången. Den som stöder en person med DS i läsförståelse, måste begränsa textområdet. Det kan effektivt göras med exempelvis läslinjaler eller papper som skymmer onödigt långa textblock.

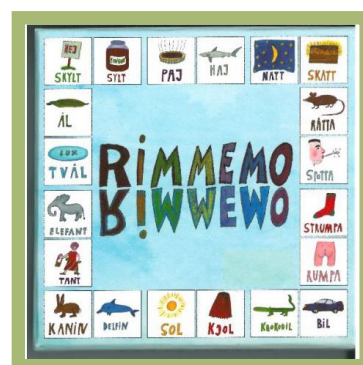

Berättelser från bilder: Personer med DS utökar sitt ordförråd främst genom att tala om ordet. Språket utvecklas bäst muntligt. Nya ord ska därför komma upp i tal, så att de sedan är bekanta även i text. Använd bilder och fotografier där det händer något intressant. Stimulera språket. Glöm inte bort bilderna i faktaböcker. Det finns också färdiga berättelsekort att köpa.

Berättade sagor: Högläsning är ett vedertaget och allmänt känt sätt att öka ordförrådet. Är du för trött för att själv som förälder läsa högt, använd ljudböcker!

Rim: Rimma på ord, speciellt med ungdomar och unga vuxna. Rimmande är eventuellt en svårare utmaning för personer med DS, men rimmandet ger språkkänsla och en rytm som även utvecklar läsflyt. Det här kan ni göra spontant, men det finns också många färdiga spel att köpa.

Slutligen ska här understrykas, att du som förälder själv väljer hur du gör, enligt kapacitet, kunskap och energi. Hemmets arbete ska i grunden bygga på spontan lek och gemensamma trevliga stunder. Den lästräning som görs i hemmet kan vara ett komplement, och den ersätter inte den systematiska lästräning som görs inom skola och utbildning.

Källor:

Burgoyne, K., Duff, F. J., Clarke, P. J., Buckley, S., Snowling, M. J. & Hulme, C. (2012) Efficacy of a reading and language intervention for children with Down syndrome: a randomized controlled trial. *The journal of child psychology and psychiatry*, 53 (10). 1044-1053 doi: 10.1111/j.1469-7610.2012.02557.x

Knight, R-A., Kurtz, S. & Georgiadou, I. (2015) Speech production in children with Down's syndrome: The effects of reading, naming and imitation. *Clinical linguistics & phonetics*, 29 (8-10) 598-612. doi: 10.31109/02699206.2015.1019006

Nash, H., Heath, J. (2011) The role of vocabulary, working memory and inference making ability in reading comprehension in Down syndrome. *Research in developmental abilities*, 32. 1782-1791. doi: 10.1016/j.ridd.2011.03.007

Roch, M., Florit, E. & Levorato, C. (2013) The role of linguistic context in deriving word meanings in individuals with Down syndrome. *Research in developmental abilities*, 34. 605-615. doi: 10.1016/j.ridd.2012.09.014

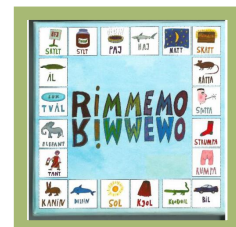
Verucci, L., Menghini, D. & Vicari, S. (2006) Reading skills and phonological awareness acquisition in Down syndrome. *Journal of intellectual disability research*, 50 (7) 477-491. doi: 10.1111/j.1365-2788-2006.00793.x

Vill du veta mera?

Läs boken **"Tala ut och prata på"**. Den handlar om vuxnas roll i barns språkutveckling, mungymnastik, språkljud, språklig medvetenhet, spåklekar och sociala lekar, kroppsspråk, lässerier, stamning, talflyt med mera.

Vill ni träna mera?

Pratkvaren
Clicko
Rimmemo

Alla dessa produkter finns att köpa via shop.larum.fi